

ТВОРЧЕСКА МОТИВАЦИЯ И ПРОЦЪФТЯВАНЕ: ИНДИВИДУАЛНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Доц. д-р Кирилка Тагарева, д-р Магдалена Герева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Творческата мотивация се разглежда в контекста на структурата на личността и процъфтяването като показател за позитивно развитие. Целта на настоящото изследване е да се изучат взаимовръзки в полето на креативността и творческата мотивация като фактори за постигане на процъфтяване, както и тяхната сила при различни психологични профили на личността. Издигнати са хипотези, свързани със зависимости на индикаторите за креативност в психологичния тип и стойностите по скалата за творческа мотивация и процъфтяване. Използваните инструменти са: индикатор за изследване на психологичния тип на Майерс и Бригс, скала за творческа мотивация на Пол Торанс и скала за процъфтяване на Ед Динър. Представени са резултати от изследване с респонденти в зряла възраст – творци, активно занимаващи се с изкуство.

Ключови думи: процъфтяване; творческа мотивация; креативност; психологичен тип

Творческата мотивация и процъфтяването са интересна и актуална тема, свързана с редица научни изследвания и емпирични проучвания, които имат за цел по-доброто разбиране на психическото благополучие и творчеството на човека. Тези изследвания са насочени към откриването на ефективни програми за повишаване на личната ефикасност в парадигмата на позитивната психология. Настоящото изследване е фокусирано върху творческата мотивация и процъфтяването при лица в зряла възраст, които активно се занимават с изкуство.

Творческа мотивация на личността

Интересът към многофакторната природа на креативността през последните години се развива в две посоки – в контекста на личностното развитие и във връзка с външните условия и среда като неотменима част от социалния контекст и резултат от процеса на интеракция. Творческото мислене и поведение и релевантната социална реализация на твореца се анализират в различни

теоретични рамки: системните модели на Чиксентмихалий (Csikszentmihalyi 1999); в рамките на изследвания върху мотивационната сфера (Torrance 1990, Bandura 1994, Ryan & Deci 2001); в контекста на структурата на личността, индивидуалните особености и психологичния тип (Jung 2016); в областта на позитивната психология с теми, отнасящи се до социални представи, нагласи и взаимоотношения със средата (Rank 1989, Ryff 1995, Diener 2017).

Двустранныя връзка на индивида със средата е заложена в теориите за творческото развитие (Rubinstein 1989, Vygotsky 1987). Според Рубинщайн (Rubinstein 1989), способностите на човека са даденост, които се развиват като вътрешна функция в диалектично единство с външните условия на обкръжаващата реалност. Авторът говори за т.нар. „духовни потребности“, които изкрystalизират като един от най-важните сегменти в цялостното развитие на личността. Той акцентира върху понятията „надареност“ и „съзерцание“ едновременно като познание и естетически опит и като олицетворение на определена социална функция. В този ракурс Л. С. Виготски (Vygotsky 1987) обосновава социалната функция на въображението и творчеството и тяхната зависимост от предишния опит на човека.

Според Ото Ранк изкуството е акт на непрестанна изява на вътрешния стремеж, а развитието на креативната личност – път към хармонизирането на фундаменталния дуализъм в живота: на индивидуалното и колективното, на личностното и социалното (Rank 1989). Той разбира креативността като иманентно присъщ, духовен и волеви принцип, който детерминира творческия импулс за съзидание у човека. Ранк вижда ролята на универсалната духовна същност като първооснова за разгръщането на творческия процес – автентичен волеви акт на личността в конкретен културно-антропологичен контекст (Rank 1989, 1978).

Редица изследвания изучават творческите способности в контекста на индивидуалните личностни различия. Изабела Майерс и Катерина Бригс операционализират психологичните типове на Юнг в разширена концептуална рамка – Mayers-Briggs Type Indicator/MBTI (Myers 1978). Високите стойности по скалата във въпросника Mayers-Briggs Type Indicator (MBTI) корелират положително с резултати от тестове за изследване на творческо мислене и поведение, което допълнително стимулира използването на методиката в проучвания върху индивидуалните различия и креативността (Myers, McCaulley, Quenk, Hammer 1998). Въпросникът на Майерс-Бригс е адаптиран за българска популация (Rusinova 1992) и е използван за верификация на хипотези, свързани с динамиката на личностното развитие, устойчивостта на стрес, професионалната реализация и организационното поведение, както и с културни различия – в чуждестранната, и в българската научна литература.

Голям брой проучвания на творческия процес се свързват с мотивацията на личността. Едни автори разглеждат творческото поведение като начало, за-

ложено в човешката природа и достигащо висши етапи на самоактуализация в хода на житейския път (Maslow 1958). Друга група учени провеждат емпирични проучвания върху индивидуалните различия, изследвайки корелации на креативността с нагласи към неопределеност, пари, власт, социалното признание или локус на контрола (Stoicheva 1994, 2003). Трета група изследователи формулират най-напред отличителните белези на творческата личност и впоследствие обособяват специфични личностни характеристики, които биха могли да бъдат предиктори за развитието на креативни нагласи и достижения (Torrance 1979 и др.).

Пол Торанс (Torrance 1979) предлага трикомпонентен модел за изследване на креативността. Според него креативността е резултат от високо равнище на развитие на творчески способности, наличие на творчески умения и компетентност и творческа мотивация на личностно ниво. Психометричният подход на Торанс обосновава високото равнище на творчески постижения с комбинацията на добри умения, посветеност на задачата и творчески способности. Според него творческите способности и умения се нуждаят от силна творческа мотивация, за да се материализират в творчески резултат или продукт.

Торанс създава въпросник за творческа мотивация, като се основава на представата, че у индивида се формират нагласи, които подпомагат творческото развитие чрез потребността да се изследва. Човекът творец експериментира с решителност и настойчивост за решаване на проблемите, вярва в своите убеждения и търси реализация на идеите си. Според автора творческата мотивация е значимо зависима от личностови характеристики, свързани със склонност към интелектуални дейности, абстрактни разсъждения, анализ, изследване и решаване на проблеми на умствено равнище, способност за противопоставяне на инерцията и постоянство в стъпките към разрешаване на заплетени ситуации и затруднения в реализацията на конкретна креативна задача, грижовност към другите, интроспективна насоченост и интерес към вътрешните преживявания (Torrance 1990).

Катя Стойчева адаптира за българската популация Скалата за творческа мотивация на Пол Торанс, като изследва връзката ѝ с толерантността към неопределеност на Нортън и потребността от постижения, измерена със скалата на Паспаланов и Щетински (Stoicheva, Shtetinski, Popova 2006). Установява се, че толерантността към неопределеност е свързана с изследователската нагласа и с готовността да се инвестират личностни ресурси в нови или нестандартни идеи и начинания. Колкото по-висока е толерантността към неопределеност, толкова по-силно е изразена и творческата мотивация на индивида в три изследвани групи – ученици, студенти, възрастни, като най-висок е коефициентът на корелация при извадката на възрастни от 17 до 69 г. Оказва се, че хората с по-силно изразена ориентация към постигане на

високи стандарти в изпълнението и резултатите от дейността имат и по-силно изразена творческа нагласа, което е особено силно изразено при групата на учениците. Корелационният анализ между толерантност към неопределеност и потребност от постижения показва, че те не са свързани. Открива се, че студентите с по-висока толерантност към неопределеност имат по-ниска потребност от постижения и обратно. Според изследването изявените творци се отличават както с необичайно силна мотивираност, така и с по-висока степен на приемане на несигурността в живота и в заобикалящия ги свят (Stoicheva, Shtetinski, Popova 2008). Получени са допълнителни данни по отношение на валидността на скалата при изследвани лица от различни области на творческа изява.

Психично благополучие и процъфтяване

Психичното благополучие и процъфтяването са дълбоко свързани с вътрешния творчески импулс за позитивно развитие. Психичното благополучие е състояние на удовлетвореност, което възниква, когато даден индивид балансира и дава израз на всички позитивни и творчески аспекти на своята личност, намирайки смисъл в живота, който води (Ryan&Deci 2000).

Динър (Diener 1984) предлага модел за субективното благополучие, включващ три компонента – чест позитивен афект, рядък негативен афект и удовлетвореност от живота. Авторът посочва три подхода за дефинирането на „субективното чувство на благополучие“ – чрез външни критерии, чрез обстоятелства, които водят до благополучие и чрез ежедневния баланс между положителни и негативни преживявания. Други автори разглеждат модели за изследване на удовлетворението като го диференцират спрямо различни области на живота – външна среда, опит, здравен статус, качество на живот. Според Андрюс и Маккенъл (Andrews & McKennell 1980) скалите за щастие и удовлетворение съдържат когнитивни и афективни компоненти, като скалите за удовлетворение са с по-високи стойности по отношение на когнитивния елемент, а скалите за щастие – на афективния.

Мартин Селигман различава 3 нива на щастieto – удоволствие, ангажираност и осмисленост. Тези аспекти взаимно се допълват и доразвиват, давайки като резултат т.нар. „добър живот“ чрез разширения модел на субективно благополучие, известен с акронима PERMA (Positive Emotions, Engagement, Relationships, Meaning, Accomplishments). Селигман се опитва да обясни как може да се „обърне играта“: да се промени мисленето, излизайки от контекста на болестта, като се развие по посока на позитивната страна на човешката природа, разкривайки какво означава да сме в състояние на „процъфтяване“ (Flourishing). Особена тежест в процеса на постигане на благополучие той придава на двата показателя Отношения/Relationships и Смисъл/Meaning (Seligman 2011).

Голям брой проучвания се съсредоточават върху изследване на благополучието в евдемоничния подход и го свързват с потребността от самоактуализация, намирането на смисъл и себереализация, дефинирайки го в зависимост от степента на пълноценна изява на личностния потенциал. Динър и Селигман (Diener&Seligman 2004) разглеждат благополучието, включващо удоволствие, ангажираност и смисъл, и концепцията за удовлетвореност от живота, която може да дава отражение върху всички тях. Фелисия Хупърт (Huppert 2009) дефинира концепцията за благополучие като състояща се от два основни елемента: човек да се чувства добре и да функционира добре. Тя счита, че усещанията за щастие, удовлетвореност, наслада, любознателност и отговорност са характерни за човек, който има положителни преживявания в живота си. Важно условие за постигане на благополучие е удовлетворението от начина, по който човек функционира в средата си. Според нея хората, които живеят с положителни взаимоотношения, които имат контрол върху живота си и са с по-ясно чувство за цел, притежават устойчиво психично благополучие.

Риф и Сингър (Ryff&Singer 2008) разглеждат въпросите на благополучието в контекста на теорията на развитието, тръгвайки от Никомаховата етика на Аристотел. Въпросникът на Каролин Риф изследва съдържанието на добрия живот и обобщава чертите на позитивното психично функциониране – себеприемане, позитивни връзки с другите, автономност, овладяване на средата, цел в живота и личностно развитие.

Други изследвания насочват вниманието към търсене на връзки между различните домейни на живота – напр. работно място, семеен живот и добруване. Диференцирането на социалния елемент е важно, тъй като в различни проучвания той се посочва като предпоставка за благополучие и хармония във вътрешния свят на индивида. Редица изследователи извеждат резултати в полза на синергията между хедонистичното и евдемоничното благополучие, които действат в общ психичен механизъм, насочен към оптималното човешко функциониране.

Мултидисциплинарни проучвания съдържат индикации, че щастливите хора са успешни в своите начинания по отношение на брака, приятелството, доходите, представянето на работното място, здравето (Lyubomirsky, King, Diener 2005). Соня Любомирски, Лора Кинг и Ед Динър предлагат концептуален модел за верифициране на тезата, че не само успехът прави хората щастливи, но също така и последващите позитивни ефекти са причина за високи постижения. Резултатите разкриват двупосочната връзка между щастието, процъфтяването и личностните ресурси, които водят до успех. Изследването (Lyubomirsky, King, Diener 2005) предоставя данни за значимостта на професионалната реализация, социалния климат, организационната култура и взаимоотношения в една ценностна матрица на съвременния свят – характерна

за културата на западните общества. Тези елементи на социалния живот са съществена съставка в пъзела на живота, носещ удовлетворение.

Един от методите за изследване на процъфтяването е скалата за процъфтяване на Ед Динър. Първоначално той я определя като мярка за психосоциално благополучие и едва по-късно я обозначава като Скала за „процъфтяване“ (Fourishing Scale), (Diener et al. 2010). Скалата обединява идеите за благополучието, произтичащи от хуманистичната традиция, като цели в живота (Ryff & Keyes 1995, Seligman 2002), позитивни и подкрепящи взаимоотношения (Ryan & Deci 2000, Ryff & Keyes 1995), ангажираност и интереси (Ryff & Keyes 1995, Seligman 2010), компетентност (Ryan & Deci 2000, Ryff & Keyes 1995) и др. При създаването на скалата се вземат предвид и други изследвания: теориите за социалния капитал, като основа за благополучието на обществото; качеството на социалните взаимоотношения с акцент върху потребността да се подкрепят другите хора, и оптимизмът, като значим фактор за здравето и оптималното функциониране на личността (Scheier & Carver 2003, Seligman 2008). По този начин се предлага кратка скала, която обединява тези по-нови и различни идеи в разбирането на психичното благополучие като „процъфтяване“ (Diener et al. 2010).

Желязкова-Койнова (Zhelyazkova-Koinova 2014) адаптира за българска-та популация скалата за процъфтяване на Динър и разкрива, че получените резултати не се влияят от възрастовия период в живота на човека, което се потвърждава чрез комплекс от изследвани фактори. Повечето теории предпоставят, че процъфтяването се разгръща с пълна сила през периода на зрелостта, поради което би било интересно да се наблюдават зависимости и с други показатели. Адаптацията на скалата за процъфтяване показва също така и значими различия по отношение на пола, като данните говорят за по-висока степен на процъфтяване при жените, отколкото при мъжете.

Научни изследвания у нас дискутират връзката на процъфтяването с други конструкции. В изследване на Маргарита Бакрачева (Bakracheva 2020) се потвърждава частично очакването за това, че процъфтяването е свързано и се влияе от състоянието майндфулнес като диспозиция, емоционално и когнитивно насочено себеосъзнаване и цялостна нагласа, както и от дисфункционалното мислене, самооценката и оптимизма. Доказва се, че процъфтяването е по-високо при оптимистичен поглед върху значимите житейски сфери, нагласа и поведение на осъзната насоченост, активни копинг стратегии и управление на стреса и самоефикасността. Потвърждава се очакването, че демографските променливи имат незначително влияние върху процъфтяването; наличието или липсата на хоби влияе върху процъфтяването; лицата над 40 години са процъфтяващи в по-висока степен. Процъфтяването като обща нагласа е по-високо, когато човек оценява себе си като цяло, отколкото когато се оценява спрямо социалната си роля в обществото.

Метод

Целта на настоящото изследване е да се установят взаимовръзки между творческата мотивация и процъфтяването в контекста на индивидуалните личностни различия при лица в зряла възраст, които се занимават с изкуство.

Допускаме, че творческата мотивация е свързана с определени характеристики на личността и нейните креативни способности, обуславяйки по този начин различна степен на процъфтяване.

Допускаме, че процъфтяването е свързано с характеристики на психологичния тип и се влияе от нивата на творческа мотивация.

Извадка

Проведеното изследване има пробен характер, като целта му е да провери дали има някакви тенденции, свързани с взаимовръзките между изследваните конструкти – творческата мотивация, процъфтяването и психологичните типове. Поради тази причина съставената извадка е малка, нерепрезентативна, от изследователски тип. Изследваните лица са с висше музикално образование, активно се занимават с танцово изкуство, предимно в областта на автентичното българско народно танцово изкуство. Общият брой на участниците е 86, като те са разпределени непропорционално по пол и възраст: 63% са жени и 37% са мъже. Възрастовият диапазон на лицата е от 19 до 40 години.

Инструментарий

За провеждането на изследването са подбрани следните три инструмента.

1) Индикатор за изследване на психологичния тип на Майерс и Бригс (Myers-Briggs Type Indicator) MBTI – форма G, основан на теорията на Карл Юнг и публикуван за първи път през 1976 г., българска адаптация на Русинова (Rusinova 1992). В съвременния си вид индикаторът включва 4 дихотомни двойки нагласи и функции, оформящи 16 личностни профила. Въпросникът съдържа 126 айтема, групирани в 3 части.

2) Скала за творческа мотивация на Пол Торанс за възрастни (TM-B-2) (Torrance 1990), българска адаптация на Стойчева и др. (Stoicheva, Shtetinski, Rorova 2006). Адаптираната скала за творческа мотивация за възрастни на Пол Торанс съдържа 28 айтема. Десет от тях са фонови. На останалите 18 се приписва оценка от 1 до 4, като оценката 1 отразява най-ниската степен на творческа мотивираност, а оценката 4 – най-висока. Два са айтемите, които описват липса на творческа мотивация и се обработват като прави айтеми. Всички останали 16 описват наличие на творческа мотивация и се обработват като обратни айтеми. Общият бал от скалата се получава, като се сумират оценките от всичките 18 айтема. Балът може да варира от 18 до 72 точки. Този бал съответно отразява индивидуалното равнище на творческа мотивация.

3) Скала за „процъфтяване“ на Ед Динър – Flourishing Scale, (Diener et al. 2010). В изследването е използван одобреният от екипа на Ед Динър превод на Скалата за процъфтяване, предложен от Маргарита Бакрачева. Осемте айтема са:

1. Животът ми е целенасочен и изпълнен със смисъл.
2. Хората около мен ме подкрепят и поощряват.
3. Ежедневните ми дейности ме ангажират и са ми интересни.
4. Смятам, че много допринасям другите да се чувстват щастливи и удовлетворени.
5. Аз съм компетентен и способен да се справям с нещата, които са важни за мен.
6. Аз съм качествен човек и водя стойностен живот.
7. Гледам оптимистично на бъдещето.
8. Хората ме уважават.

В настоящото изследване се изчислява общият бал за благополучие, чиято най-висока стойност може да е 56 точки.

Процедура

Данните са събрани в периода 15 юни 2021 – 15 юли 2021 г. Изследването е срезово и е проведено на живо, като участието в експеримента е доброволно и анонимно.

Резултати

Представени са резултати относно връзката между творческата мотивация и процъфтяването, както и тяхната свързаност с психологичните типове.

Резултати от изследване на творческата мотивация

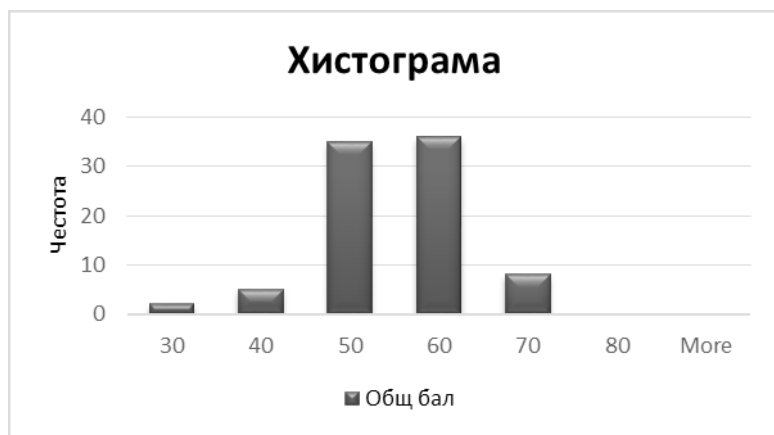
В таблица 1 са отразени стойностите на дескриптивната статистика върху скалата за творческа мотивация в изследваната съвкупност.

Таблица 1. Дескриптивна статистика за данни по скалата за творческа мотивация

Показател	Средна стойност	Медиана	Мода	Ст. отклонение	Ексцес	Асиметрия	Размах	Брой
Стойност	51.140	51.5	47	7.748	0.277	-0.427	40 (28 – 68)	86

От табл. 1 се вижда, че средната стойност е 51.140, медианата е 51.5, модата – 47. Най-ниският получен резултат е 28, а най-високият – 68. Близостта на средната и медианата са информативни по отношение на нормалното разпределение на данните от извадката. Стандартното отклонение като мярка за разсейване от средната е 7.75 и има значение за групирането на резултатите в трите нива на скалата – ниско, средно и високо. Коефициентът на вариация на

стандартното отклонение е 15.148, което означава, че извадката е приемливо еднородна. Имайки предвид стойностите на средната, модата и медианата, можем да кажем, че в тази група се наблюдава леко дясно асиметрично разпределение. Ексцесът е по-голям от 0, поради което разпределението е по-островърхо в сравнение с нормалното. Стойността за асиметрия е под нулата, поради което разпределението на общия показател по скалата за творческа мотивация се разполага по начин, изобразен на фиг. 1.

Фигура 1. Хистограма на честотното разпределение на баловите

Съгласно данните от представителното проучване за българска популация (Stoicheva 2008) трите нива на творческа мотивация са в границите, както следва:

- Ниско ниво – до 46 точки.
- Средно ниво – от 47 до 57 точки.
- Високо ниво – от 58 и повече точки.

При тези граници едномерните разпределения в проведеното изследване показват, че 36.05% от изследваните лица дават резултат до 47 точки и така се причисляват към параметрите за ниско ниво на творческа мотивация; 36.04% показват резултати от 47 до 57 точки и принадлежат към средното ниво; 27.91% – към високо ниво на развитие на творческа мотивация. Най-голям процент от респондентите имат средни и ниски равнища на творческа мотивация. Почти една четвърт от изследваните лица демонстрират високи нива на творческа мотивация.

Резултати от изследване на нивата на процъфтяване

На табл. 2 са отразени стойностите на дескриптивната статистика върху резултати по скалата за процъфтяване в изследваната съвкупност.

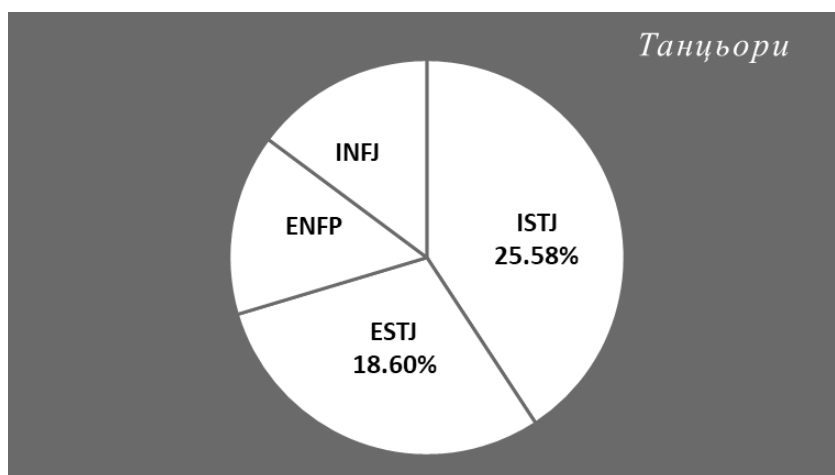
Таблица 2. Дескриптивна статистика за данни по скалата за процъфтяване

Показател	Средна стойност	Медиана	Мода	Ст. отклонение	Ексцес	Асиметрия	Размах	Брой
Стойност	47.699	48.5	50	4.653	0.274	-0.719	21 (35 – 56)	86

Данните показват, че средната стойност за извадката е 47.699, медианата – 48.5, а модата – 50. Стандартното отклонение е 4.65 при разсейване 21, а минималната и максималната стойност са съответно 35 и 56. От резултатите е видно, че 56.98 % от респондентите демонстрират ниво на процъфтяване със стойности над 49 точки, т.е. сравнително високо ниво на процъфтяване.

Резултати от изследване на психологическите типове

На фиг. 2 са представени резултати от изследване на психологическите типове при изследваните лица.

Фигура 2. Разпределение на преобладаващи психологични типове при танцьори

Легенда: ISTJ – Интроверт – Сензорен – Логичен – Решаващ тип; ESTJ – Екстроверт – Сензорен – Логичен – Решаващ тип; ENFP – Екстроверт – Интуитивен – Емоционален – Възприемащ тип; INFJ – Интроверт – Интуитивен – Емоционален – Решаващ тип

В тази извадка двете темпераментови характеристики (Интроверсия – Екстраверсия) са изравнени като процентно съотношение. При всички останали дихотомни двойки се наблюдава превес съответно на характеристиките Усещане, Мислене и Съждение. По този начин се формират и преобладаващите

психологични типове (фиг. 2), като най-голям процент се пада на профилите ISTJ (Интроверт – Сензорен – Логичен – Решаващ, 25.58%) и ESTJ (Екстроверт – Сензорен – Логичен – Решаващ, 18.60%). Останалите два типа ENFP (Екстроверт – Интуитивен – Емоционален – Възприемащ) и INFJ (Интроверт – Интуитивен – Емоционален – Решаващ) са с изравнени позиции и представляват заедно около 1/5 от участниците в групата. Важно да се отбележи присъствието в тези два профила на характеристиките Интуиция и Преживяване, които са сред най-често срещаните в профили на творци (Yanliuxing et al. 2013; O'Brien, Bernold & Akroyd 1998; Shen et al. 2008; Durling et al. 1996; Cheng et al. 2010). Преобладаването на ирационалната функция Усещане (59,3% от респондентите) най-вероятно се дължи на естеството на танцовото изкуство, което работи с тялото и неговото позициониране както вътре в себе си, така и в пространството. Данните за наличието на тази способност в психологичните типове при танцьорите е обяснимо в контекста на движението като сензорно регулиран процес.

Връзка между творческа мотивация и процъфтяване

Данните от корелационния анализ показва стойност на коефициента на корелация на Пирсън за изследваната съвкупност – **0.173**. Това е индикация за наличие на слаба, но все пак права корелация между нивата на творческа мотивация и степента на процъфтяване.

Относително високото ниво на процъфтяване е интересен и много положителен резултат в ситуация на пандемия, а равнището на творческата мотивация, макар и на средни нива за лица, занимаващи се активно с изкуство, се движи в синергия със скалата за процъфтяване, като може да се предположи, че зависи и от много други фактори извън конкретната изследвана взаимовръзка. Към настоящия момент на изследването хипотезата за положителна връзка между двата фактора се потвърждава частично.

Връзка между творческа мотивация, индивидуалните особености на личността и процъфтяването

Резултатите показват, че най-много изследвани лица се разполагат в *средните нива* на скалата, отразяваща творческа мотивация. На таблица 3 са предоставени данни от процентните разпределения, съгласно които всички характеристики в четирите дихотомни оси преобладаващо се разполагат в тези средни граници. Повече от половината респонденти с характеристики Екстраверсия (Е – 53.49%), Интуиция (N – 57.14%), Преживяване (F – 57.58%) и Възприемане (P – 52.94%) принадлежат към средните нива на творческа мотивация с бал между 47 и 57 точки.

Що се отнася до *високите нива* на творческа мотивация, най-голям процент респонденти са с характеристика Интуиция (N – 37.14%). Следвани от функциите Мислене (Т – 22.64%) и Съждение (J – 17.39%), и Екстраверсия (Е – 25.58%).

В *ниските нива* на мотивацията най-представени са респондентите с характеристики Усещане (S – 41.18%) и Интроверсия (I – 32.56%).

Таблица 3. Процентни разпределения върху осемте характеристики по MBTI и степента на творческа мотивация

	Характеристики	Равнища на творческа мотивация			Общо
		Ниска	Средна	Висока	
1	I (интроверсия)	32.56%	51.16%	16.28%	50.00%
2	E (екстраверсия)	20.93%	53.49%	25.58%	50.00%
3	N (интуиция)	14.29%	57.14%	37.14%	40.70%
4	S (усещане)	41.18%	49.02%	9.80%	59.30%
5	F (преживяване)	24.24%	57.58%	18.18%	38.37%
6	T (мислене)	28.30%	49.06%	22.64%	61.63%
7	J (съждение)	30.43%	52.17%	17.39%	80.23%
8	P (възприятие)	11.76%	52.94%	35.29%	19.77%

По отношение на най-разпространените психологични типове и тяхното разположение в различните граници по скалата за творческа мотивация, може да се отбележи, че профилът ENTP (Екстраверт – Интуитивен – Рационален – Възприемащ), идентифициран само при трима души от групата на танцьорите (2.61%), попада именно в категорията висока степен на творческа мотивация. Силно артистичният INFJ (Интроверт – Интуитивен – Емоционален – Решаващ) също отбелязва присъствие в тази категория, но то е по-слабо. Що се отнася до двата най-разпространени профила в тази група ISTJ (Интроверт – Сензорен – Логичен - Решаващ) и ESTJ (Екстраверт – Сензорен – Логичен – Решаващ), те заемат пространствата на ниската и средната творческа мотивация.

Анализът на данните върху степента на процъфтяване в тази група показва, че постигналите високи балове по този показател притежават следните функции в психологичния тип – Усещане (S), Мислене (T) и Съждение (J). На таблица 4 е показана по-детайлна разбивка на тези зависимости, като е използван коефициент на Пирсън. Корелационната матрица показва, че колкото по-високи са резултатите при индивидуалните и социалните аспекти на процъфтяването, толкова по-високо е и общото ниво на процъфтяване, като лек превес отбелязват показателите за процъфтяване при индивидуалните компоненти.

Таблица 4. Корелационна матрица на скалата за процъфтяване

Айтем	1. Животът ми е целенасочен и изпълнен със смисъл	2. Хората около мен ме подкрепят и поощряват	3. Ежедневните ми дейности ме ангажират и са ми интересни	4. Смятам, че много допринасям другите да се чувстват щастливи и удовлетворени	5. Аз съм компетентен и способен да се справям с нещата, които са важни за мен	6. Аз съм качествен човек и вода стойностен живот	7. Гледам оптимистично на бъдещето	8. Хората ме уважават
1	X							
2	0.374	X						
3	0.328	0.312	X					
4	0.380	0.468	0.289	X				
5	0.215	0.178	0.158	0.250	X			
6	0.447	0.399	0.406	0.394	0.173	X		
7	0.329	0.408	0.321	0.185	0.175	0.482	X	
8	0.230	0.364	0.338	0.494	0.110	0.307	0.260	X
Общ бал за процъфтяване	0.659	0.704	0.599	0.684	0.420	0.719	0.644	0.619

Заклучение

Резултатите от проведеното изследване разкриват определени тенденции за взаимовръзката между творческата мотивация и процъфтяването в полето на индивидуално психологическите характеристики на творци в областта танцовото изкуство.

Данните показват слаба положителна зависимост между творческата мотивация и психичното благополучие в зряла възраст при лица, които се занимават с танцово изкуство.

Макар и слаба, правата корелация на социалните аспекти на процъфтяването с творческата мотивация при тази група, заедно с преобладаващите функции на психологичния тип – Интроверсия, Екстраверсия, Мислене и Съждение, осигуряват на хората с този профил вътрешни ресурси и способност за проектиране на креативни житейски стратегии и постигане на по-високо психично благополучие в зряла възраст.

Данните подчертават необходимостта от бъдещи изследвания, посветени на творческата мотивация, процъфтяването и личностните характеристики при лица в зряла възраст. Задълбочаването на изследванията и на познанието

за индивидуално психологическите аспекти на творчеството и процъфтяването може да доведе до важни приложения в програмите за постигане на повече участие и удовлетвореност в живота.

ЛИТЕРАТУРА

- БАКРАЧЕВА, М. 2020. *Проактивен майндфулнес – пътица към психично благополучие и процъфтяване*. София: Св. Климент Охридски.
- ВЫГОТСКИЙ, Л. 1987. *Психология искусства*. Москва: Педагогика.
- ЖЕЛЯЗКОВА-КОЙНОВА, Ж. 2014. Българска адаптация на скалата за изследване на процъфтяването (Flourishing scale, Diener et al., 2010). *Сборник научни доклади от Седми национален конгрес по психология – дигитално рецензирано издание*. Продуцентски център ЛМ ЕООД, 399 – 407.
- РУБИНЩЕЙН, С. 1989. *Основы общей психологии*. В: Т.П. Москва: Педагогика.
- СТОЙЧЕВА, К. 1994. Личностни характеристики на творческото развитие. *Педагогика*, 3, 3 – 18.
- СТОЙЧЕВА, К. 2003. *Толерантността към неопределеност*. Плевен, Лега Артис.
- СТОЙЧЕВА, К., ЩЕТИНСКИ, Д., ПОПОВА, К. 2006. *Указания за работа с българската адаптация на скалата за творческа мотивация на Пол Торанс при възрастни и деца (ТМ-В-2 и ТМ-Д-2)*. София: Институт по психология на БАН.
- СТОЙЧЕВА, К., ЩЕТИНСКИ, Д., ПОПОВА, К. 2008. Скала за творческа мотивация на Пол Торанс: Надеждност и конструктор валидност на българската форма, *Психологични изследвания*, (1), 215 – 230.
- РУСИНОВА, А. 1992. Адаптация на методиката MBTI за български условия. *Българско списание по психология*, (3), 74 – 82.
- ЮНГ, К. 2016. *Психологически типове*. Лега Артис.
- ANDREWS, F. M., MCKENNEL, A. 1980. Measures of self-reported wellbeing: Their affective, cognitive, and other components. *Social Indicators Research*, (8), 127 – 155.
- BANDURA, A. 1994. Self-efficacy, in V. S. RAMACHAUDRAN (Ed.), *Encyclopedia of human behavior*. New York: Academic Press, (4), 71 – 81.
- CHENG, Y., KIM, K., HULL, M. 2010. Comparisons of creative styles and personality types between American and Taiwanese college students and the relationship between creative potential and personality types. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 4(2), 103.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. 1999. Implications of a systems perspective for the study of creativity in: R. J. STERNBERG (ed.). *Handbook of Creativity*. Cambridge University Press. New York, 313 – 335.

- DIENER, E. 1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, **95**(3), 542 – 575.
- DIENER, E., SELIGMAN, M. E. P. 2000). Beyond money: Toward an economy of well-being, *Psychological Science in the Public Interest*, **5**(1): 1 – 31.
- DIENER, E., WIRTZ, D., TOV, W., KIM-PRIETO, C., CHOI, D., OISHI, S., BISWAS-DIENER, R. 2009. New measures of well-being: Flourishing and Positive and Negative Feelings. *Social Indicators Research Series*, 39.
- DIENER, E., HEINTZELMAN, S. J., KUSHLEV, K., TAY, L., WIRTZ, D., LUTES, L. D., OISHI, S. 2017. Findings all psychologists should know from the new science on subjective well-being. *Canadian Psychology*, **58**, 87 – 104.
- DURLING, D., CROSS, N., JOHNSON, J. 1996. *Personality and learning preferences of students in design and design-related disciplines*, IDATER 1996 Conference, Loughborough, Loughborough University.
- HUPPERT, F. A. 2009. Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-being*, **1**(2), 137 – 164.
- LYUBOMIRSKY, S., KING, L., DIENER, E. 2005. The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, **131**(6), 803 – 855.
- MASLOW, A. 1958. *Motivation and personality*. New York: Harper & Brothers.
- MYERS, I. 1978. *Myers-Briggs Type Indicator*. Palo Alto, CA, Consulting Psychologists' Press.
- MYERS, I., MCCAULLEY, M., QUENK, N., HAMMER, A. 1998. *MBTI manual. A guide to the development and use of the Myers-Briggs type indicator*. (3rd edition). Palo Alto, CA Consulting Psychologists Press.
- O'BRIEN, T., BERNOLD, L., AKROYD, D. 1998. *Myers-Briggs type indicator and academic achievement in engineering education*. *International Journal of Engineering Education*, **14**(5), 311 – 315.
- RANK, O. 1978. *Truth and reality: The central statement of Rank's ideas*. New York: W.W. Norton.
- RANK, O. 1989. *Art and artist*. New York: W.W. Norton.
- RYAN, R., DECI, E. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, **55**(1), 68 – 78.
- RYAN, R., DECI, E. 2001 On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, **52**(1), 141 – 166.
- RYFF, C. 1995. Psychological well-being in adult life. Current directions in psychological science. *Blackwell Publishing*, **4**(4), 99 – 104.
- RYFF, C., KEYES, C. 1995. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*, **69**, 719 – 727. Available from doi: 10.1037/0022-3514.69.4.719

- RYFF, C., SINGER, B. 2008. Know thyself and become what you are: A eudemonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, Springer. (9)13 – 39.
- SELIGMAN, M. 2002. *Authentic happiness*. New York: Free Press.
- SELIGMAN, M. 2010. *Flourish: positive psychology and positive interventions*. The Tanner lectures on human values, Delivered at the University of Michigan.
- SELIGMAN, M. 2008. Positive health: applied psychology. *An International Review*, (57), 3-18, Available from doi: 10.1111/j.1464-0597.2008.00351.x
- SELIGMAN, M. E. P. 2011. *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press, New York.
- SHEN, S., PRIOR, S., WHITE, A., KARAMANOGLU, M. 2008 Using personality type differences to form engineering design teams. *Engineering Education: Journal of the Higher Education Academy Engineering Subject Centre*, 2(2), pp. 54 – 66.
- TORRANCE, P. 1979. *The search for satori and creativity*. Buffalo. NY, Creative Education Foundation.
- TORRANCE, P. 1990. *Creative motivation scale: Norms Technical Manual*. University of Georgia, Torrance Center for Creative Studies.
- YANLIUXING, Y. , CHILDS, P., HALL, A. 2013, *An assessment of personality traits and their implication for creativity amongst innovation design engineering students*. International conference on engineering design, Seoul, Korea.

REFERENCES

- BAKRACHEVA, M. 2020. *Proaktiven maïndfulness – pütishta kŭm psikhichno blagopoluchie i protsuftyavane*. Sofiya: Sv. Kliment Okhridski [in Bulgarian].
- VYGOTSKY, L. 1987. *Psikhologiya iskusstva*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- ZHELYAZKOVA-KOINOVA, Zh. 2014. Bulgarska adaptatsiya na skalata za izsledvane na protsuftyavaneto (Flourishing scale, Diener et al., 2010). *Sbornik nauchni dokladi ot Sedmi natsionalen kongres po psikhologiya – digitalno retsenzirano izdanie*. Produtsentski tsentur LM EOOD, 399 – 407 [in Bulgarian].
- RUBINSHEIN, S. 1989. *Osnovy obshteï psikhologii*, vol. 2. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- STOICHEVA, K. 1994 Lichnostni kharakteristiki na tvorcheskoto razvitie. *Pedagogika-Pedagogika-Pedagogy*, 3, 3 – 18 [in Bulgarian].
- STOICHEVA, K. 2003. *Tolerantnostta kum neopredelenost*. Pleven, Lege Artis [in Bulgarian].
- STOICHEVA, K., SHTETINSKI, D., POPOVA, K. 2006. *Ukazaniya za rabota s bulgarskata adaptatsiya na skalata za tvorcheska motivatsiya*

- na Pol Torans pri vuzrastni i detsa (TM-V-2 i TM-D-2). Sofia: BAN [in Bulgarian].
- STOICHEVA, K., SHTETINSKI, D., POPOVA, K. 2008 „Skala za tvorcheska motivatsiya na Pol Torans: Nadezhdnost i konstrukt validnost na bulgarskata forma“, *Psikhologichni izsledvaniya*, (1), 215 – 230. [in Bulgarian].
- RUSINOVA, A. 1992 „Adaptatsiya na metodikata MBTI za bulgarski usloviya“, *Bulgarsko spisanie po psikhologiya*, 3, 74 – 82 [in Bulgarian].
- JUNG, K. (2016). *Psikhologicheski tipove*. Lege Artis [in Bulgarian].
- ANDREWS, F. M., MCKENNEL, A. 1980. Measures of self-reported wellbeing: Their affective, cognitive, and other components. *Social Indicators Research*, 8, 127 – 155.
- BANDURA, A. 1994. Self-efficacy in V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior*. New York: Academic Press, 4, 71 – 81.
- CHENG, Y., KIM, K., HULL, M. 2010. Comparisons of creative styles and personality types between American and Taiwanese college students and the relationship between creative potential and personality types. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 4(2), 103.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. 1999. Implications of a systems perspective for the study of creativity in: R. J. Sternberg (ed.). *Handbook of Creativity*. Cambridge University Press. New York, 313 – 335.
- DIENER, E. 1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542 – 575.
- DIENER, E., Seligman, M. E. P. 2004. Beyond money: Toward an economy of well-being, *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1 – 31.
- DIENER, E., WIRTZ, D., TOV, W., KIM-PRIETO, C., CHOI, D., OISHI, S., BISWAS-DIENER, R. 2009. New measures of well-being: Flourishing and Positive and Negative Feelings. *Social Indicators Research Series*, 39.
- DIENER, E., HEINTZELMAN, S. J., KUSHLEV, K., TAY, L., WIRTZ, D., LUTES, L. D., OISHI, S. 2017. Findings all psychologists should know from the new science on subjective well-being. *Canadian Psychology*, 58, 87 – 104.
- DURLING, D., CROSS, N., JOHNSON, J. 1996. *Personality and learning preferences of students in design and design-related disciplines*, IDATER 1996 Conference, Loughborough, Loughborough University.
- HUPPERT, F. A. 2009. Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-being*, 1(2), 137 – 164.
- LYUBOMIRSKY, S., KING, L., DIENER, E. 2005. The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803 – 855.
- MASLOW, A. 1958. *Motivation and personality*. New York: Harper & Brothers.

- MYERS, I. 1978. *Myers-Briggs Type Indicator*. Palo Alto, CA, Consulting Psychologists Press.
- MYERS, I., MCCAULLEY, M., QUENK, N., HAMMER, A. 1998. *MBTI manual. A guide to the development and use of the Myers-Briggs type indicator*. (3rd edition). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- O'BRIEN, T., BERNOLD, L., AKROYD, D. 1998. *Myers-Briggs type indicator and academic achievement in engineering education*. *International Journal of Engineering Education*, **14**(5), 311 – 315.
- RANK, O. (1978). *Truth and reality: The central statement of Rank's ideas*. New York: W.W. Norton.
- RANK, O. (1989). *Art and artist*. New York: W.W. Norton.
- RYAN, R., DECI, E. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, **55**(1), 68 – 78.
- RYAN, R., DECI, E. 2001 On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, **52**(1), 141 – 166.
- RYFF, C. 1995. Psychological well-being in adult life. Current directions in psychological science. *Blackwell Publishing*, **4**(4), 99 – 104.
- RYFF, C., KEYES, C. 1995. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*, **69**, 719 – 727. Available from doi:10.1037/0022-3514.69.4.719
- RYFF, C., SINGER, B. 2008. Know thyself and become what you are: A eudemonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies*, Springer, **9**, 13 – 39.
- SELIGMAN, M. 2002. *Authentic happiness*. New York: Free Press.
- SELIGMAN, M. 2010. *Flourish: positive psychology and positive interventions*. The Tanner lectures on human values, Delivered at the University of Michigan.
- SELIGMAN, M. 2008. Positive health: applied psychology. *An International Review*, (57), 3-18, Available from doi: 10.1111/j.1464-0597.2008.00351.x
- SELIGMAN, M. E. P. 2011. *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press, New York.
- SHEN, S., PRIOR, S., WHITE, A., KARAMANOGLU, M. 2008. Using personality type differences to form engineering design teams. *Engineering Education: Journal of the Higher Education Academy Engineering Subject Centre*, **2**(2), 54 – 66.
- TORRANCE, P. 1979. *The search for satori and creativity*. Buffalo, NY, Creative Education Foundation.
- TORRANCE, P. 1990. *Creative motivation scale: Norms Technical Manual*. University of Georgia, Torrance Center for Creative Studies.

YANLIUXING, Y., CHILDS, P., HALL, A. 2013. *An assessment of personality traits and their implication for creativity amongst innovation design engineering students*. International conference on engineering design, Seoul, Korea.

CREATIVE MOTIVATION AND FLOURISHING – PSYCHOLOGICAL AND SOCIAL ASPECTS

Abstract. Creative motivation is considered in the context of personality structure and flourishing as an indicator of positive development. The aim of the present study is to explore the relationships in the field of creativity and creative motivation as factors for achieving psychological well-being and flourishing, as well as their presence within various psychological profiles. Hypotheses have been raised in order to measure the presence of creativity indicators within certain psychological types in relation to the level of creative motivation and flourishing. The survey instruments used are: Myers Briggs Type Indicator, Torrance Creative motivation scale and Diener Flourishing Scale. The results presented are based on a pilot study conducted in Plovdiv. The sample includes people in early adulthood, authentic folklore dance performers.

Keywords: flourishing; creative motivation; creativity; psychological type; MBTI

✉ **Dr. Kirilka Tagareva, Assoc. Prof.**

ORCID ID: 0000-0003-3624-6451

Department of Psychology

Faculty of Pedagogy

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: tagareva_k_s@uni-plovdiv.bg

✉ **Dr. Magdalena Gereva**

Department of Psychology

Faculty of Pedagogy

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: mmgereva@uni-plovdiv.bg